

สภาคณาจารย์

ประวัติความเป็นมา

สภาคณาจารย์หรือที่บางแห่งเรียกว่า "สภาอาจารย์" หรือ "สภาคณาจารย์และข้าราชการ" หรือ "สภาข้าราชการมหาวิทยาลัย" นั้น สมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ทรงเป็นผู้ที่เสนอแนวคิดขึ้นเป็นคนแรกของไทย ซึ่ง สิบปนนท์ เกตุทัต ภิญโญ สาร และ คำรง ธรรมารักษ์ เล่าไว้ในประวัติสภาคณาจารย์ตอนหนึ่งว่า (2526 : 8-14) สมเด็จพระราชบิดา ได้ทรงทำบันทึกความเห็นของพระองค์ เรื่องความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย ลงวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2471 ว่า

คณะสภาเสนาบดี มีหน้าที่ช่วยอุปนายก (อธิการบดี) จัดการปกครองภายในเสนาบดี เป็นคณะที่เลือกขึ้น มีผู้แทนจากคณะอาจารย์ คณะทรัพยากรสมบัติ คณะนักเรียน ล้วนเป็นผู้ที่ได้ออกเลือกมาทั้งนั้น มีหน้าที่เสนอความเห็นแก่สภา (สภามหาวิทยาลัย) และมีสิทธิที่จะทำกฎข้อบังคับการปกครองภายใน เกี่ยวกับการเลือกนักเรียนเข้า การปกครอง การอยู่กินของนักเรียน การไล่นักเรียนออก การร่างกฎปริญญากฎข้อบังคับที่เสนาบดีทำขึ้นนี้ต้องได้รับอนุมัติจากอุปนายก (อธิการบดี) จึงจะเป็นคำสั่ง, (สารสภาคณาจารย์ 2526 : 8)

อนึ่ง การเรียกชื่อสภาคณาจารย์ในที่นี้โดยปกติจะเรียกว่า "สภาคณาจารย์" แต่บางแห่งอาจเรียกว่า "สภาอาจารย์" หรืออย่างอื่นบ้าง เพราะเรียกตามที่สถาบันนั้น ๆ เรียก

ในปี พ.ศ. 2473 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง "คณะกรรมการคำริฐูปการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" โดยมีสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร เป็นประธาน ได้เสนอให้มี "สภาศาสตราจารย์" ที่มีสิทธิ์และมีเสียงในการปกครองและการดำเนินการภายในมหาวิทยาลัยเหมือนกับมหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตก แต่ก็มีได้ปรับปรุงตามแนวคิดนี้

ในปลายปี พ.ศ. 2506 คณะอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกลุ่มหนึ่งได้พบปะปรึกษาหารือกันถึงภาวะการณ์ของการศึกษาของไทย มีผลให้เกิดการจัดสัมมนาเรื่อง "บทบาทของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" เมื่อวันที่ 1-5 มิถุนายน 2507 ผลของการสัมมนามีข้อยุติว่า "ควรจัดให้มี สภาคณาจารย์ขึ้น" เพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัย

ในปี พ.ศ. 2508 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทดลองจัดตั้ง "สภาศาสตราจารย์ขึ้น โดยให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์เป็นสมาชิกทั้งหมด แต่ในที่สุดสภาศาสตราจารย์ก็สลายตัวไป เพราะผลของการทดลองพบว่า "ลำพังศาสตราจารย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสภาไม่อาจจัดได้ว่าเป็นตัวแทนของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้"

ในปี พ.ศ. 2512 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการมีความเห็นว่า "ควรจัดตั้งสภาคณาจารย์ขึ้น เพื่อให้คณาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับงานด้านวิชาการและกิจการต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย" และได้ร่างข้อบังคับ ว่าด้วยสภาคณาจารย์ให้ฝ่ายบริหารพิจารณาด้วย

ในปี พ.ศ. 2513 มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการแยกมหาวิทยาลัยออกเป็นอิสระจากระบบราชการเป็น "มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล" จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องนี้ คณะกรรมการชุดนี้ก็มีมติเห็นว่า "ควรจัดตั้ง สภาคณาจารย์ขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกเช่นกัน" ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้จัดตั้ง "สภาอาจารย์" ขึ้นสำเร็จ จึงอาจถือได้ว่าเป็นสภาอาจารย์แห่งแรกของเมืองไทยโดยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2513 ตามธรรมนูญสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2513 ซึ่งได้ระบุเหตุผลในการจัดตั้งไว้ว่า "เพื่อเป็นการเตรียมรับการเปลี่ยนฐานะของมหาวิทยาลัยไปเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลในอนาคต จึงเห็นเป็นการสมควรให้มีสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อให้คำปรึกษาและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานต่าง ๆ ต่อไป" (ธรรมนูญสภาอาจารย์ 2513 : 1)

ในปี พ.ศ. 2514 ศโสมสรอาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งมีศาสตราจารย์เกษม สุวรรณกุล เป็นนายกศโสมสร ได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่อง "ระบบบริหารมหาวิทยาลัย" ผลของการสัมมนามีข้อเสนอให้มหาวิทยาลัย "จัดตั้งสภาคณาจารย์" ประกอบกับมหาวิทยาลัย

ได้แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2514 มหาวิทยาลัยจึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการชุดนี้พิจารณาเรื่อง "สภาคณาจารย์" พร้อม ๆ กันไปด้วย คณะกรรมการได้ร่างข้อบังคับว่าด้วย สภาคณาจารย์ เสนอที่ประชุมคณบดีหลายครั้ง ในที่สุดก็ได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยในคราวประชุมครั้งที่ 286 เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2514 เรียกว่า "ข้อบังคับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ว่าด้วย สภาคณาจารย์ พ.ศ. 2514" โดยมี ศาสตราจารย์อรุณ สรเทศน์ อธิการบดีเป็นผู้ลงนามในประกาศ ข้อบังคับนี้ เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2514 โดยให้เหตุผลในประกาศว่า "เพื่อให้คณาจารย์มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและให้คำปรึกษาในงานด้านวิชาการและกิจกรรมอื่นของมหาวิทยาลัยมากขึ้น"

จะเห็นว่าสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นคณาจารย์ได้เรียกร้องมาถึง 40 ปีเศษ จึงบรรลุผลสำเร็จ คือ เริ่มเสนอแนวคิดในปี พ.ศ. 2471 สำเร็จในปี พ.ศ. 2514 เกษม สุวรรณกุล ได้กล่าวถึงความเป็นมาของสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในโอกาสครบรอบสิบสองปี ของสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตอนหนึ่งว่า

เมื่อประมาณกว่า 15 ปีมาแล้ว บทบาทของอาจารย์เกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัยมีน้อยมาก จึงมีอาจารย์รุ่นหนุ่ม หัวหนากลุ่มหนึ่ง เสนอความคิดต่อมหาวิทยาลัย ที่จะเขามีส่วนรวมในกิจการ พร้อมทั้งพยายามกระตุ้นอาจารย์ให้ ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเพิ่มบทบาทของการมีส่วนร่วมในกิจการของมหาวิทยาลัย จึงได้ทดลองให้มีการประชุมกลุ่มอาจารย์ระดับศาสตราจารย์ขึ้น เพื่อรับทราบและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัย ปรากฏว่า ความพยายามในระยะเริ่มแรก ทั้งฝ่ายอาจารย์ก็ดี ฝ่ายบริหารก็ดี ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก อีกหลายปีต่อมาจากความพยายามอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งของฝ่ายอาจารย์ สภาคณาจารย์จึงได้ถือกำเนิดขึ้น และได้มีบทบาทหน้าที่อื่นเป็นประโยชน์ต่ออาจารย์และมหาวิทยาลัยมาก สมดังเจตนารมณ์ของผู้รวมบุกเบิก เมื่อ 15 ปีมาแล้ว . . . (เพ็ญอ้าง : 7)

การเลือกตั้งสมาชิกสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งแรก เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2514 มีคณาจารย์มาลงคะแนนทั้งสิ้น 89.95% มีสมาชิกสภาคณาจารย์ 38 คน แยกเป็นผู้แทนทั่วไป 8 คน และ ผู้แทนคณะ 31 คน เปิดประชุมสภาคณาจารย์ครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2514 ณ ห้องสัมมนาของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

ซึ่งวิจิตร ศรีสอาน รักษาการในตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัย ได้ยื่นยันถึงความเป็นมาของ สภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในคำกล่าวรายงานการเปิดประชุมสภาคณาจารย์ครั้งแรกว่า

. . . บรรดาคณาจารย์ก็ได้มีการแสดงความคิดเห็น . . . เรียกร้องให้มีการพิจารณาปรับปรุงระบบบริหารงานมหาวิทยาลัยให้มีประสิทธิภาพและเป็น ประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น . . . จากคำริของมหาวิทยาลัยที่มีมาแต่เดิมผนวกกับ แรงกระตุ้นจากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จึงได้มีการจัดตั้งสภาคณาจารย์ ขึ้น . . . (เรื่องเดียวกัน : 40)

ในปี พ.ศ.2517 สภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ขยายบทบาทออกไปนอก มหาวิทยาลัยมากขึ้น อาทิ เช่น ได้ติดต่อกับสภาคณาจารย์ของสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศในการสัมมนาสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วราชอาณาจักร และมีบทบาทมากขึ้นจนกระทั่งภายหลัง เหตุการณ์ "6 ตุลาคม 2519" จึงต้องระงับบทบาทลงเพราะคณะปฏิรูปแสดงเจตนาผ่าน ทบวงมหาวิทยาลัยให้ "สภาคณาจารย์มีบทบาทเฉพาะในค่านิชาการและภายในมหาวิทยาลัย ของตนเองเท่านั้น" สภาคณาจารย์เกือบกลายเป็น "สภาวิชาการ"

ในวันที่ 21 เมษายน 2522 เป็นวันที่สภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมี สถานภาพเป็นองค์กรบริหารที่สมบูรณ์แบบ มีกฎหมายรับรองเป็นครั้งแรก เพราะเป็นวันที่ พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2522 เริ่มมีผลบังคับใช้ ได้กำหนดให้มี "สภาคณาจารย์" ไว้ในมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ต่อมาก็มีสภาคณาจารย์อีกหลาย สถาบันที่พระราชาบัญญัติสถาบันรองรับ เช่น สภาคณาจารย์สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ (พรบ.สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ 2529 : มาตรา 16-17) สภาอาจารย์มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ (พรบ. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2530 : มาตรา 23) สภาคณาจารย์มหาวิทยาลัย ศิลปากร (พรบ. มหาวิทยาลัยศิลปากร 2530 : มาตรา 24) และสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัย มหิดล (พรบ. มหาวิทยาลัยมหิดล 2530 : มาตรา 22) ส่วนสถาบันอื่น ๆ นอกจากนี้ สภาคณาจารย์ยังคงมีสถานภาพเป็นองค์กรที่ปรึกษาภายในที่ไม่เป็นทางการ เพราะไม่มีกำหนด ไว้ในพระราชบัญญัติสถาบันแต่สภาสถาบันออกข้อบังคับใช้ตามอำนาจที่กฎหมายให้ไว้ และบาง สถาบันก็ไม่มีสภาคณาจารย์ เช่น วิทยาลัยครู, วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา, มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช , มหาวิทยาลัยสงฆ์ และสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

สำหรับวิทยาลัยครูนั้นก็มีการเรียกร้องขอให้สภาอาจารย์เช่นกัน กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2526 มีคณาจารย์กลุ่มหนึ่งเรียกร้องขอมีส่วนร่วมในการบริหารทางสภาอาจารย์ ซึ่งหนังสือพิมพ์มติชน (ราชวัน) ได้เขียนรายงานไว้เมื่อ 16, 17 มกราคม 2527 หน้า 2 เรื่อง "โฉมหน้าสภาอาจารย์วิทยาลัยครู : เนื้อหาของการเคลื่อนไหว" ตอนหนึ่งว่า ". . . จากผลการเรียกร้องของคณาจารย์วิทยาลัยครู ทำให้กรมการฝึกหัดครูตั้งคณะกรรมการยกร่างข้อบังคับสภาการฝึกหัดครู ว่าด้วยสภาอาจารย์วิทยาลัยครู. . . (มติชน 2527 : 2) คณะกรรมการได้ยกร่างเสร็จสมบูรณ์และได้นำเสนอที่ประชุมอธิการ เมื่อ 3 กันยายน 2527 แต่ปรากฏว่า ที่ประชุมขอให้คณะกรรมการถอนร่างคืน เนื่องจากเห็นว่า สภาอาจารย์ที่ยกร่างมานั้น มีหน้าที่ภารกิจ ซ้ำซ้อน กับ "คณะกรรมการประจำวิทยาลัยครู" ตามพระราชบัญญัติวิทยาลัยครู พ.ศ. 2518 (แก้ไขเพิ่มเติม 2527) ดังนั้นปัจจุบันนี้วิทยาลัยครูจึงยังไม่มี "สภาอาจารย์"

ปัจจุบันสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศได้รวมตัวกันเป็นองค์กร "ที่ประชุมประธานสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ" เมื่อ พ.ศ. 2525 มีลักษณะขององค์กร เช่นเดียวกับ "องค์กรที่ประชุมอธิการบดี" ทั้งนี้ก็เพื่อให้ขอบเขตการดำเนินงานของสภาคณาจารย์กว้างขวางออกไป มิใช่มองเฉพาะภายในมหาวิทยาลัยของตนเองเท่านั้น แต่เป็นการมองและให้ ความสนใจแก่ระบบอุดมศึกษาทั้งระบบ (สารสภาคณาจารย์ 2526 : 12-13) ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในบทที่ 8

จะเห็นได้ว่า "กว่าสภาคณาจารย์จะถือกำเนิดขึ้นมาเป็นองค์การบริหารภายในสถาบันใดนั้น มีความลำบากยากเย็น ต้องอดทน ต้องใช้เวลานาน เพราะผู้บริหารบางท่านไม่ยอมให้มีสภาคณาจารย์ในสถาบันของตน ไม่สนับสนุนด้วยความบริสุทธิ์ใจ" (ระพี สาคริก 2528 : สัมภาษณ์) จากอดีตที่ผ่านมาสถาบันสภาคณาจารย์เกิดขึ้นได้อย่างยากเย็น ทั้งนี้เพราะผู้บริหารพยายามกีดกันทุกวิถีทางกว่าจะพบผู้บริหารที่มองเห็นความสำคัญจึงเสียเวลา มาก เพราะบางที่ผู้บริหารก็ใช้วิธีเปลี่ยนแรงโดยยอมให้มีได้แต่ เพียง "สัญลักษณ์" เท่านั้น หรือใช้วิธีตั้งคณะกรรมการศึกษาเพื่อลดความกดดันทางการเมือง หรือลดความรุนแรงของการเรียกร้อง มิได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์อย่างลึกซึ้ง

รูปแบบของสภาคณาจารย์

มานท ภาษิตวิไลธรรม (2529 : 26-35) ใ้สรุปรูปแบบของสภาคณาจารย์ไว้

2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบที่ 1 สมาชิกของสภาคณาจารย์ประกอบด้วย ผู้บริหารชั้นสูง ใ้แก่
อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี รองคณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ศูนย์ สำนัก ฯลฯ
ซึ่งทุกท่านเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

2. รูปแบบที่ 2 สมาชิกของสภาคณาจารย์ประกอบด้วย ผู้แทนซึ่งมาจากคณาจารย์เลือกตั้ง
ทั้งหมด โดยแยกเป็น "เลือกตั้งทั่วไป" และ "ตัวแทนคณะหรือแผนกอิสระหรือ สถาบัน ศูนย์
สำนัก และอาจให้มีตัวแทนนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมประชุมด้วย แต่ไม่มีสิทธิออกเสียง
(มานท ภาษิตวิไลธรรม 2519 : 26-35)

สำหรับสภาคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาของไทยนั้น นิยมใช้ รูปแบบที่ 2 แต่ไม่มี
ตัวแทนนิสิตนักศึกษา ส่วนรูปแบบที่ 1 ไม่นิยมใช้ เพราะมีลักษณะคล้ายสภาผู้บริหาร หรือ
คณะกรรมการบริหาร จำนวนสมาชิกของสภาคณาจารย์นั้น แต่ละแห่งมีจำนวนไม่เท่ากัน ทั้งนี้
ขึ้นอยู่กับ ขนาด และเกณฑ์อัตราส่วนของตัวแทนตามข้อบังคับ ของแต่ละแห่งกำหนดไว้ วาระ
ของสมาชิกภาพของสภาคณาจารย์นั้น ส่วนใหญ่จะมีวาระ 2 ปี

ปัจจุบันสภาคณาจารย์สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่มีหลักประกันทางกฎหมาย
สมบูรณ์แบบ (ยกเว้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศิลปากร, มหิดล, เชียงใหม่ และสถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ทั้งสามสถาบัน) กล่าวคือ ยังไม่มีองค์กรสภาคณาจารย์ปรากฏอยู่
ในพระราชบัญญัติสถาบัน ยังเป็นองค์กรที่ขาดหลักประกันที่มั่นคง ขาดเสถียรภาพ จึงมีบางคน
เรียกสภาคณาจารย์บางแห่งว่า "เป็นองค์กรนอกกฎหมาย" หรือ "องค์กรเถื่อน" จึงทำ
ให้บางแห่งไม่มีสภาคณาจารย์ บางแห่งไม่มีคนทำงานมีแต่เพียงชื่อเท่านั้น

ปัจจุบัน (2530) สภาคณาจารย์ของสถาบันอุดมศึกษามีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ
สถาบันเพียง 7 สถาบัน (เพิ่งอ้าง) แต่ละสถาบันใ้กำหนด รูปแบบ โครงสร้าง
อำนาจหน้าที่ องค์ประกอบและวิธีดำเนินการไว้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่กำหนดไว้และสถาบันอื่นถือเอา
รูปแบบของสภาคณาจารย์จุฬาฯ เป็นแบบต้นแบบ มีหลักเกณฑ์ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2522 มาตรา 22 (ราชกิจจานุเบกษา 96, 55 2522 : 11)
ดังนี้

มาตรา 22 ให้มีสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัย ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและขอแนะนำต่อ
อธิการบดี และหน้าที่อื่นตามที่สภามหาวิทยาลัยหรืออธิการบดีมอบหมาย ประกอบด้วยสมาชิกซึ่ง
คณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยเลือกตั้งขึ้นจากคณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย

จำนวนสมาชิกหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง และดำเนินงานของสภาคณาจารย์
มหาวิทยาลัยให้กำหนดเป็นข้อบังคับของมหาวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยี
พระจอมเกล้าธนบุรี และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นสถาบันอุดมศึกษา
อันดับสอง รวม 3 สถาบัน ที่กำหนดสภาคณาจารย์ไว้ในพระราชบัญญัติสถาบัน ฉบับแก้ไขใหม่
เมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยกำหนดไว้ในมาตรา 16-17 แห่งพระราชบัญญัติสถาบัน พ.ศ. 2529
(ราชกิจจานุเบกษา 103, 26 2529 : 9) ดังนี้

มาตรา 16 ให้มีสภาคณาจารย์สถาบันประกอบด้วยสมาชิกจำนวนหนึ่งซึ่งคณาจารย์
ประจำของสถาบันเลือกตั้งขึ้นจากคณาจารย์ประจำของสถาบันและให้สมาชิกเลือกประธาน
รองประธาน เลขาธิการ และตำแหน่งอื่นจากสมาชิกตามแต่จะเห็นสมควร

จำนวนคุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการเลือกตั้ง และวาระของสมาชิก ตลอดจนวาระการ
ดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่งและการดำเนินงานของสภาคณาจารย์สถาบันให้เป็นไป
ตามข้อบังคับของสถาบัน

มาตรา 17 สภาคณาจารย์สถาบันมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและขอเสนอแนะต่ออธิการบดีและ
หน้าที่อื่นตามที่สภาสถาบันหรืออธิการบดีมอบหมาย

ในปี พ.ศ. 2530 รัฐสภาได้พิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเสร็จ
3 สถาบัน ที่รัฐบาลและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนอเข้ามาใหม่และได้กำหนดให้มี
"สภาคณาจารย์" ไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นทำนองเดียวกันว่า

... ให้มีสภาคณาจารย์ ประกอบด้วยคณะกรรมการซึ่งคณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย เลือกตั้งขึ้นมาจากคณาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัย มีหน้าที่ให้คำปรึกษาและขอแนะนำแก่อธิการบดี และหน้าที่อื่นตามที่อธิการบดีจะมอบหมาย องค์กรประกอบ จำนวนกรรมการ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง วาระในการดำรงตำแหน่ง และการดำเนินงานของสภาคณาจารย์ ให้เป็นไปตามข้อบังคับของมหาวิทยาลัย . . ." (มหิศล 2530 : มาตรา 22, และศิลปการ 2530 : มาตรา 24)

องค์กรประกอบของสภาคณาจารย์

จากการวิเคราะห์โครงสร้างตามพระราชบัญญัติสถาบัน และข้อบังคับสถาบันว่าด้วย สภาคณาจารย์ (หรือที่เรียกอย่างอื่น) พบว่า ส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบ 2 ชนิด คือ

1. ผู้แทนหน่วยงาน ได้แก่ ผู้แทนคณะบดีคณาจารย์ แผนกอิสระ วิทยาลัย สถาบัน สำนัก ศูนย์ หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น บางสถาบันกำหนดเป็นอัตราส่วนตาม จำนวนบุคลากร เช่น 50 : 1 หรือ 51 - 100 : 3 ฯลฯ) บางสถาบันกำหนดตาม จำนวนคณะหรือหน่วยงาน เช่น คณะหรือหน่วยงานละ 1-2 คน หรือวิทยาเขตละ 2-5 คน ฯลฯ เป็นต้น

2. ผู้แทนทั่วไป ได้แก่ ผู้แทนที่ไ้มาโดยการเลือกตั้งทั่วไป โดยกำหนดเกณฑ์ จำนวนคนไว้แตกต่างกัน เช่น เท่ากับผู้แทนหน่วยงานหรือไม่เกินหนึ่งในสาม หรือไม่เกินหนึ่งใน สอง ของผู้แทนหน่วยงาน ฯลฯ

3. ผู้บริหารงาน เมื่อสภาคณาจารย์ได้สมาชิกครบถ้วนตามโครงสร้างในข้อบังคับแล้ว อธิการบดีจะเรียกประชุมครั้งแรกภายใน 15-30 วัน นับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง เพื่อให้ บรรดาสมาชิกเลือกสมาชิกด้วยกันเป็นประธาน รองประธาน เลขาธิการ และหรือเหรัญญิก หรือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ตามข้อบังคับบางสถาบันกำหนดให้มีประธานกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตาม โครงสร้างการบริหาร (รองอธิการบดี) เช่น ฝ่ายกิจการนักศึกษา, ฝ่ายบริหาร, ฝ่ายวิชาการ, ฝ่ายวางแผนและพัฒนา ฯลฯ เป็นต้น ผู้บริหารงานเหล่านี้หลายสถาบันกำหนดวาระเพียง 1 ปี ทำให้การทำงานไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เพราะระยะเวลาสั้นไม่มีโอกาสได้ศึกษางานไม่มี โอกาสได้แก้ไขข้อบกพร่อง น่าจะกำหนดวาระเท่ากับสมาชิกภาพ แต่บางสถาบันก็แก้ไขโครงสร้าง ใหม่เพื่อให้สมาชิกสภาต่อเนื่อง โดยสมาชิกสภารุ่นแรกจะถูกจับฉลากออกเมื่อสิ้นปีแรกครึ่งหนึ่ง และถือว่เป็นการสิ้นสุดสมาชิกภาพตามวาระ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีสมาชิกเข้ามาใหม่ครึ่งหนึ่งทุกปี

สมาชิกเก่าก็เป็นพี่เลี้ยงต่อไปเรื่อย ๆ ทำให้การทำงานของสภาคณาจารย์มีความต่อเนื่องกันตลอดไปเหมือนกับ Board of Trustees ของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย

วาระของสภาคณาจารย์

สภาคณาจารย์ทุกสถาบันจะกำหนดวาระของสมาชิกภาพไว้ 2 ปี เหมือนกันหมด เว้นแต่วาระของผู้บริหารและประธานฝ่ายต่าง ๆ เท่านั้นที่มีวาระเพียง 1 ปี แต่ก็อาจได้รับเลือกจากสมาชิกสภาคณาจารย์ใหม่่อีกก็ได้

อำนาจหน้าที่ของสภาคณาจารย์

อำนาจหน้าที่ของสภาคณาจารย์ตามแนวคิดดั้งเดิมที่ สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ใต้เสนอไว้เมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2471 สรุปได้ 3 ประการ คือ

1. มีหน้าที่ช่วยเหลืออธิการบดี
2. มีหน้าที่เสนอความเห็นแก่สภามหาวิทยาลัย
3. มีหน้าที่ออกกฎข้อบังคับต่าง ๆ เช่น การปกครอง การรับนิสิตนักศึกษา

การอยู่หอพัก การวัดผล การให้ปริญญาหรือประกาศนียบัตร ฯลฯ เป็นต้น

อำนาจหน้าที่ของสภาคณาจารย์ปัจจุบันนั้นส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายกัน หรือ ใกล้เคียงกันทั้งนี้ เพราะต่างก็อาศัยรูปแบบและภารกิจของสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นหลักหรือเป็นแม่บท กล่าวคือมีภารกิจหลัก ดังนี้

1. มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ฝ่ายบริหาร (อธิการบดี)
2. มีหน้าที่อนุมัติตามที่สภาสถาบันมอบหมาย
3. มีหน้าที่อนุมัติตามที่อธิการบดีมอบหมาย

4. ขอบข่ายของภารกิจนั้น มักจะแบ่งตามแนวการบริหารมหาวิทยาลัย กล่าวคือ คำนึงกิจการวิชาการ คำนึงการบริหาร คำนึงการนิสิตนักศึกษา คำนึงนโยบายการวางแผนกับการพัฒนา และค่านับบุคลากร เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ออกข้อบังคับ ฯ ว่าด้วยสภาคณาจารย์ พ.ศ. 2522 ตามมาตรา 22 วรรคหลัง มีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 5 สภาคณาจารย์ในฐานะตัวแทนของคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและขอแนะนำต่ออธิการบดีเกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัยและมีหน้าที่รวมตลอดถึง . . . เสนอแนะกฎเกณฑ์เกี่ยวกับ ตำแหน่งทางวิชาการและมาตรฐานทางวิชาการ . . . ประเมินผลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของมหาวิทยาลัย . . . เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย . . . การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างคณาจารย์และนิสิต . . . สร้างและส่งเสริมจรรยาบรรณของคณาจารย์ . . . หน้าที่อื่นใดตามที่สภามหาวิทยาลัยหรืออธิการบดีมอบหมาย . . . (ข้อบังคับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2522 : 1)

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า หน้าที่หลักของสภาคณาจารย์นั้น "เป็นองค์กรที่ปรึกษาของฝ่ายบริหาร" ไม่ใช่ "องค์กรควบคุมฝ่ายบริหาร" จึงมีหน้าที่เพียงให้คำปรึกษาเมื่อฝ่ายบริหารร้องขอ แต่ถ้ายฝ่ายบริหารไม่ร้องขอก็มีหน้าที่เสนอแนะแนวคิดแก่ฝ่ายบริหาร ส่วนการตัดสินใจครั้งสุดท้ายว่าจะทำอย่างไร จะรับข้อเสนอนั้นหรือไม่เป็นอำนาจสิทธิขาดและเอกสิทธิ์ของฝ่ายบริหาร ซึ่งในทางปฏิบัติมักปรากฏว่า หลายสถาบันไม่เข้าใจอำนาจหน้าที่และบทบาทของตนคือพอ อาทิเช่น ฝ่ายสภาคณาจารย์ก็คิดว่าตนมีหน้าที่ควบคุมฝ่ายบริหาร เมื่อผู้บริหารไม่ทำตามข้อเสนอนั้นก็มีการบังคับด้วยการประท้วง การชุมนุม การเดินขบวน การยื่นข้อเรียกร้อง ฯลฯ จนฝ่ายบริหารต้องจำใจยอมตาม การกระทำเช่นนี้ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการก้าวล่วงอำนาจของฝ่ายบริหารในทำนองเดียวกันฝ่ายบริหารเองก็ไม่น้อยที่มีทัศนคติในทางลบกับสภาคณาจารย์ เห็นว่าเชื่อว่า สภาคณาจารย์เป็นฝ่ายตรงกันข้าม ฝ่ายค้านฝ่ายต่อต้าน คอยจับผิดมุ่งร้ายต่อผู้บริหารและคณะ ทำให้มองไม่เห็นคุณค่า ความดี ความสามารถและความสำคัญของสภาคณาจารย์ นอกจากนั้นความไม่เข้าใจอำนาจหน้าที่ของตนเองอย่างแท้จริง ทำให้สภาคณาจารย์และฝ่ายบริหารกลายเป็นฝ่ายตรงข้ามกันดังกล่าวนั้นมาแล้ว จึงควรนึกถึงแนวคิดที่ อรุณ สรเทศน์ อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวไว้ในวันเปิดประชุมสภาคณาจารย์ครั้งแรกว่า " . . . ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและสภาคณาจารย์จึงควรเป็นไปในทางเอื้อและเสริมซึ่งกันและกัน มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตรงข้ามในลักษณะฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลในวงการเมือง . . . (อรุณ สรเทศน์ อ้างถึงใน โทท ม อารีญา มองสภาคณาจารย์ 2526 : 42)

บทบาทของสภาคณาจารย์

ทุกสถาบันกำหนดบทบาทใหม่ในฐานะเป็นเพียง "ที่ปรึกษาและเสนอแนะ" แก่อธิการบดีเท่านั้น นอกจากนั้นคณะกรรมการปฏิรูปมหาวิทยาลัยยังวางนโยบายไว้ว่า "ห้ามมีบทบาททางการเมืองและให้ดำเนินการในกรอบหรือเกณฑ์ที่สภาสถาบันกำหนด (อ้างแล้ว : 49) สภาอาจารย์เกือบทุกแห่งได้มาด้วยความยากลำบาก ต้องใช้ความมานะ ความอดทน เรียกร้องร้องขอจากฝ่ายบริหาร (วิจิตร ศรีสอน 2519 : 10) แต่หลายครั้งก็ถูกฝ่ายบริหารใช้วิธีแก้ปัญหาการเรียกร้องด้วย "กลไกของระบบราชการ หรือตามแรง หรือสลายแรง" (นวลศิริ เปาโรหิต 2527 : บรรยาย) อย่างไรก็ตามผู้บริหารหลายคนเห็นว่า "สภาคณาจารย์เป็นศูนย์กลางความคิด เป็นผู้แทนของคณาจารย์ เป็นผู้ผสมผสานความคิด ความสัมพันธ์ ระหว่างข้าราชการอื่น คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาด้วยฝ่ายบริหาร" (ทองจันทร์ หงส์คารมภ์ 2528 : สัมภาษณ์) เกษม สุวรรณกุล (2526 : 7) กล่าวถึงการเรียกร้องให้มีสภาคณาจารย์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตอนหนึ่งว่า

เมื่อประมาณ 15 ปีมาแล้ว บทบาทของอาจารย์ที่เกี่ยวกับกิจการของมหาวิทยาลัยมีน้อยมาก จึงมีอาจารย์รุ่นหนุ่มหัวก้าวหน้ากลุ่มหนึ่ง เสนอความคิดต่อมหาวิทยาลัยที่จะเข้ามามีส่วนรวมในกิจการ พร้อมทั้งพยายามกระตุ้นอาจารย์ให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และเพิ่มบทบาทของการมีส่วนร่วมในกิจการของมหาวิทยาลัย . . . ปรากฏว่าความพยายามในระยะเริ่มแรกทั้งฝ่ายอาจารย์ก็ดี ฝ่ายมหาวิทยาลัยก็ดี ไม่ประสบความสำเร็จนัก อีกหลายปีต่อมา จากความพยายามอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้งของฝ่ายอาจารย์ สภาคณาจารย์จึงได้ถือกำเนิดขึ้น . . .

บทบาทของสภาคณาจารย์นี้ เมื่อประมวลโดยสรุปแล้ว พบว่ามีบทบาทดังต่อไปนี้

- บทบาทในฐานะเป็นที่ปรึกษาและเสนอแนะแก่อธิการบดี
- บทบาทในฐานะตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์
- บทบาทในฐานะตัวประนีประนอมข้อพิพาท
- บทบาทในฐานะกลุ่มผลักดัน
- บทบาทในฐานะนักวิชาการ

บทบาทเหล่านี้ มีผู้เสนอแนวปฏิบัติไว้หลายท่าน อาทิเช่น

สุจิต บุญบงการ ประธานสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมัยที่ 4

(2517 - 2518) กล่าวว่า "สภาคณาจารย์ควรมีบทบาทมากขึ้นในด้านการพิจารณาตัดสิน

ปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการและงานกิจการนิสิต . . . ส่วนบทบาทในฐานะที่
 ปรึกษาควรเสาะหาผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ . . . มาสมัครรับเลือกตั้ง บทบาทในฐานะ
 ตัวแทนผลประโยชน์ไม่ควรเป็นบทบาทหลัก ส่วนบทบาทในฐานะกลุ่มผลักดันนั้นเป็นเรื่องนอก
 มหาวิทยาลัยไม่เกี่ยวกับสภาคณาจารย์ (สุจิต บุญบงการ 2526 : 25 - 26)

อติเรก ณ กลาง ประธานสภาคณาจารย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมัยที่ 6
 (2519 - 2520) กล่าวถึงบทบาทในด้าน "การผลักดัน" ว่า "ควรดูตามความเหมาะสม
 หากไม่เกี่ยวข้องกับคณาจารย์ นิสิตนักศึกษา หรือ มหาวิทยาลัยก็ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของ
 รัฐบาล" (อติเรก ณ กลาง 2526 : 35)

บทบาทในฐานะนักวิชาการนั้น หลายคนมีความเห็นสอดคล้องกันว่า
 "สภาคณาจารย์ควรเน้นด้านวิชาการจะเหมาะสมกว่า โดยลดบทบาททางการเมืองลง"
 (อติเรก ณ กลาง 2526 : 36) แม้แต่ทบวงมหาวิทยาลัยยังเคยออกคำสั่งให้
 "สภาคณาจารย์มีบทบาทเฉพาะด้านวิชาการและภายในมหาวิทยาลัยที่สังกัดเท่านั้น" (ทบวง
 มหาวิทยาลัย, หนังสือราชการ 2519) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้รับหลักการข้อนี้
 อย่างสมบูรณ์แบบจึงได้กำหนดให้มี "สภาวิชาการ" ไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ฯ
 พ.ศ. 2521 ไว้ใน มาตรา 16 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 95 ตอน 99 21 กันยายน
 2521)

บทบาทในฐานะเป็นที่ปรึกษาและเสนอแนะแก่อธิการบดีนั้น เป็นบทบาทหลัก
 จึงควรที่สภาคณาจารย์ "ต้องทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตามกฎระเบียบอย่าได้เฉไฉออกไป
 จากแนวทางดั้งเดิมที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้คิด เป็นผู้บัญญัติขึ้น เราเป็นที่ปรึกษาของ
 อธิการบดี ไม่ใช่คู่แข่งและวิวาทและคอยจับผิด คนเราจะปรึกษากันก็ควรมีไม่ตรีจิตต่อกัน
 . . . มีอะไรเราก็บอกท่าน มีอะไรท่านก็เตือนเรา มันควรจะอยู่ในลักษณะนี้ เพื่อประโยชน์
 ของมหาวิทยาลัย . . ." (อติเรก ณ กลาง 2526 : 36)

ส่วนบทบาทด้านอื่น ๆ นั้น ไม่ใช่ว่าบทบาทหลักของสภาคณาจารย์ ควรพิจารณาให้
 เหมาะอย่างคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเกินไป เพราะจะทำให้สภาคณาจารย์กลายเป็น
 "สภาพแรงงาน" ซึ่งผิดวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งองค์กรนี้ โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว
 "สภาคณาจารย์ควรเป็นองค์การสูงสุดในการตัดสินใจงานวิชาการ แล้วจึงเสนอให้สถาบันรับทราบ

และอนุมัติอีกครั้งหนึ่ง ในกรณีที่เห็นปัญหาและตกลงกันไม่ได้เท่านั้น จึงจะเสนอให้สภาสถาบัน
ตัดสินใจ ไม่ใช่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาอย่างเดียวกับปฏิบัติกันในปัจจุบัน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2523
: 18)

อนึ่งคณาจารย์เองก็ขาดความกระตือรือร้นเท่าที่ควร การเลือกตั้งสภาคณาจารย์
ครั้งแรก (16 กันยายน 2514) ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น มีคณาจารย์มาออกเสียง
เกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ แม้ว่าในวันลงคะแนนเสียงจะมีฝนตกหนัก (ศรีพร วนิเกียรติ 2526
: 19) แต่ชั่วระยะเวลาเพียงสามสี่ปีกลับปรากฏว่า "ลดความสนใจลงไปมากผิดปกติ"
ซึ่งเกษม จิตรปฏิมา ประธานสภาคณาจารย์จุฬาฯ สมัยที่ 3 (2516 - 2517) กล่าวว่า
". . . อาจารย์ให้ความสนใจสภาคณาจารย์น้อยไป จะเห็นได้จากการสมัครเข้าเป็นสมาชิก
สภาคณาจารย์มักไม่ครบจำนวน ทำให้ต้องประกาศรับสมัครซ้ำใหม่ หรือไม่ก็ขอร้องให้สมัคร
. . ." (เกษม จิตรปฏิมา 2526 : 22) บางครั้งการเลือกตั้งข้อมก็ไม่มีผู้สมัคร
(สารสภาคณาจารย์ กันยายน 2527 : 6) หรืออาจจะเป็นเพราะ "สับสนในบทบาทอัน
เหมาะสมของสภา ตลอดจนความไม่เข้าใจกันระหว่างผู้บริหารกับสภาคณาจารย์"
(สิปปนนท์ เกตุทัต 2526 : 14) การเกิดภาวะเช่นนี้มีแต่เฉพาะจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เท่านั้น สถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ก็เป็นเช่นเดียวกันบางแห่งถึงขนาดไม่มีคนสมัครเลย มีแต่ชื่อ
องค์กรเท่านั้น (ขอสงวนนาม) บางแห่งไม่มีแนวคิดที่จะให้มีสภาคณาจารย์ เพราะถือว่า
"มีสภาวิชาการ" แล้ว

อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีผู้บริหารหลายคนมองเห็นความสำคัญของสภาคณาจารย์ขอมันที่ก
ไว้ไว้ปรากฏในที่นี้ อาทิเช่น ศาสตราจารย์คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี , ศาสตราจารย์หม่อมเจ้า
สุภัทรดิศ ดิศกุล, ศาสตราจารย์ ต.บุญรอด บิณฑสันต์, ศาสตราจารย์นายแพทย์นพพล
ทองโสมภิต และรองศาสตราจารย์นายแพทย์ทองจันทร์ หงส์ศิลปารมภ์ ซึ่งมีความเห็นดังนี้

นงเยาว์ ชัยเสรี (2528 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีสภา
อาจารย์ตอนหนึ่งว่า

แม้ว่าสภาอาจารย์จะไม่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ฉบับปัจจุบันก็ตาม แต่มหาวิทยาลัยก็เห็นว่า สภาอาจารย์เป็นองค์กรที่สำคัญและ
แต่งตั้งให้รวมเป็นกรรมการทุกชุดของมหาวิทยาลัย เพราะการทำงานควรจะมี
ผู้ทรงคุณวุฒิบางมิฉะนั้นจะเล็ง เราอาจจะรำคาญใจบ้างแต่ก็ทำให้การทำงาน มี

ความคิดครอบงำขึ้น อาจารย์จึงควรมีตัวแทนเพราะส่งผลให้ทุกคนร่วมมือร่วมใจ มิใช่
 ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างเอาใจใส่หน่วยงานของตน ถ้าบุคลากรไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่
 หน่วยงานของตัวเองแล้วจะเป็นอันตรายมาก ดังนั้นจึงได้ผลักดันให้สภาอาจารย์ใน
 พระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยที่กำลังแก้ไขอยู่

หม่อมเจ้าสุภัทรทิศ ดิศสกุล ทรงกล่าวถึงสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร

(2528 : สัมภาษณ์) ตอนหนึ่งว่า

สภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นองค์การบริหารภายในที่ไม่เป็นทางการ
 ตั้งขึ้นตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยศิลปากร ว่าด้วยสภาคณาจารย์ พ.ศ. 2517 เป็นองค์การที่
 ปรีกษาและเสนอข้อคิดเห็นต่อมหาวิทยาลัย แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าอาจารย์ไม่ใคร่สนใจเท่าที่
 ควร ในระยะแรก ๆ ไม่มีผู้สมัคร "หม่อมเจ้าสุภัทรทิศ ดิศสกุล" อภิเษกคืออธิการบดีต้องทรง
 ขอร้องคณบดีให้ชักจูงอาจารย์ในคณะมาสมัคร แม้แต่การออกข้อบังคับ ๆ ว่าด้วยสภาคณาจารย์
 ฝ่ายบริหารก็เป็นฝ่ายริเริ่ม" ปรากฏหลักฐานยืนยันอีกในการเลือกตั้งซ่อม เมื่อเดือนพฤศจิกายน
 2529 ก็ปรากฏว่า ตัวแทนทั่วไปว่าง 9 ตำแหน่ง มีผู้สมัคร 7 คน ตัวแทนคณะมัณฑนศิลป์
 คณะเภสัชศาสตร์ คณะโบราณคดี และคณะอักษรศาสตร์ ไม่มีผู้สมัคร มีผู้สมัครเป็นตัวแทนคณะ
 เพียงคณะเดียวคือ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ แต่ก็มีผู้สมัครไม่ครบจำนวน กล่าวคือ ว่าง 2
 ตำแหน่ง สมัคร 1 ตำแหน่ง (ประกาศมหาวิทยาลัยศิลปากร : 21 พฤศจิกายน 2529)
 แต่ขณะนี้ (มีนาคม 2531) กลับปรากฏว่าคณาจารย์ของมหาวิทยาลัยศิลปากรให้ความสนใจ
 สมัครเป็นสมาชิกสภาคณาจารย์กันอย่างคับคั่ง อาจเป็นเพราะสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัย
 ศิลปากรวันนี้กับเมื่อก่อนมีสถานภาพต่างกัน กล่าวคือ วันนี้มีฐานะเป็นองค์การบริหารภายใน
 ที่เป็นทางการสมบูรณ์แบบ เนื่องจากมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2530
 รับรองสถานภาพของสภาคณาจารย์

บุญรอด บิณฑสันต์ นายกสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2528 : สัมภาษณ์)

กล่าวถึง สภาคณาจารย์ว่า "เป็นกระเจกเงาสะท้อนแสงให้ฝ่ายบริหารเห็นเป็นอย่างดีเพราะ
 สภาอาจารย์ไ้คนำเอาข้อคิดเห็น ข้อคำพินิจเขียนมาสาธยายในที่ประชุมสภาคณาจารย์เป็น
 ประจำ ช่วยให้ฝ่ายบริหารมองเห็นตัวเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่ใช่เป็นเสียงนกเสียงกา
 แต่เป็นเสียงของปัญญาชนซึ่งมีสภามหาวิทยาลัยรับฟังนำไปแก้ไขเสมอ

นพพล ทองโสภิต อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น (2528 : สัมภาษณ์) กล่าวถึงสภาคณาจารย์ว่า "สภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่นช่วยในด้านการบริหารมาก มีปัญหาอะไรก็ขอปรึกษาสภาคณาจารย์ และขออนุญาตตั้งกรรมการสภาคณาจารย์ร่วมเป็น กรรมการในเรื่องที่เป็นนโยบายหรือเรื่องที่สภาคณาจารย์น่าจะทราบ"

ทองจันทร์ หงส์ถาวรภักดิ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กล่าวถึง สภาคณาจารย์ว่า "สภาคณาจารย์ควรเป็นสภาวิชาการมากกว่ามายุ่งทางการบริหาร การจะ ได้รับความร่วมมือหรือไม่ขึ้นอยู่กับบุคคลมากกว่า สภาคณาจารย์ไม่ควรทำตัวแบบสหภาพแรงงาน ไม่ควรต่อต้านผู้บริหาร"

จำนวนของสมาชิกสภาคณาจารย์

จำนวนสมาชิกในแต่ละสถาบันมีไม่เท่ากัน เพราะโครงสร้างของสถาบัน ขนาดของ สถาบัน และข้อบังคับต่างกัน แต่กรับว่ามีจำนวนระหว่าง 15-60 คน แต่ส่วนใหญ่จะมีสมาชิก อยู่ระหว่าง 30-40 คน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่พบว่า ในปี พ.ศ. 2526 มีสมาชิกเพียง 15-16 คน ซึ่งโอภาส พลาญกุล (2527 : 12) กล่าวถึงจำนวนสมาชิกของสภาอาจารย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ไว้ว่า

องค์ประกอบของสภาคณาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในระยะแรกนั้น "มีโครงสร้างเป็นแบบวุฒิสภาในมหาวิทยาลัยของยุโรปและอเมริกา ซึ่งกำหนดให้ รองอธิการบดี ฝ่ายวิชาการเป็นประธานสภา" กล่าวคือ มีสมาชิกอื่น ๆ ประกอบด้วยกรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รองอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้อำนวยการสำนัก และหัวหน้าภาค กับ กรรมการผู้แทน ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 10 ของจำนวนอาจารย์ และข้าราชการประจำ จึงทำให้มีสมาชิกทั้งสิ้น 56 คน ในสมัยแรก ๆ ทำให้เกิดการล่าช้าไม่คล่องตัว จึงได้แก้ไข โครงสร้างในธรรมนูญสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่หลายครั้ง อาทิเช่น ในปี พ.ศ. 2515, 2525, 2526 และโครงสร้าง 2526 นั้น มีสมาชิกเพียง 15-16 คน จนหลายคน เห็นว่า "น้อยเกินไปจนทำอะไรได้ไม่เต็มที่" เพราะสมาชิกเหล่านี้จะได้รับเลือกเป็นผู้บริหาร อีกจำนวนหนึ่ง ได้แก่ ประธานสภา รองประธานสภา เลขาธิการ ประธานกรรมาธิ การฝ่าย ต่าง ๆ อีก 5 ฝ่าย จึงเหลือสมาชิกเป็นกรรมการในแต่ละฝ่ายเพียงฝ่ายละ 2-3 คน เท่านั้น จึงได้แก้ไขโครงสร้างใหม่อีกในปี 2527 ซึ่งกำลังใช้อยู่ในขณะนั้น

สรุป

ตามที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า สภาคณาจารย์นั้นเกิดจากความเรียกร้องขอมีส่วนร่วมในการบริหารของคณาจารย์ซึ่งริเริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. 2471 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นสถาบันแรกที่มีสภาคณาจารย์ เมื่อ พ.ศ. 2513 แต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเรียกร้องมาแต่แรกมีสภาคณาจารย์ในปีถัดมา (2514) รวมเวลาเรียกร้องนานเกือบ 40 ปี และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่มีกฎหมายรับรอง (2522) ถัดมาก็มีสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ฯ (2529) และล่าสุดก็มีอีก 3 สถาบัน คือ ศิลปากร มหิดล และเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังไม่มียกกฎหมายรับรองหรือบางสถาบันก็ไม่มีสภาคณาจารย์ รูปแบบสภาคณาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาไทยเป็นสภาของคณาจารย์จริง ๆ เพราะไม่มี ผู้แทนจากฝ่ายอื่น หากมีก็จะเรียกว่า "สภาข้าราชการ" (เกษตรศาสตร์) หรือมีร่วมกันก็เรียกว่า "สภาคณาจารย์และข้าราชการ" (แม่โจ้) และบางแห่งก็แยกเป็นอิสระสองฝ่ายต่างฝ่ายต่างดำเนินการของตนเองคือมีทั้งสภาคณาจารย์และสภาข้าราชการ ควรที่จะปรับรูปแบบเป็นแบบร่วมกันทั้งคณาจารย์และข้าราชการอื่น โดยอาจเรียกว่า "สภาคณาจารย์และข้าราชการ" วาระของสมาชิกสภาคณาจารย์ทุกแห่งกำหนดให้วาระ 2 ปี เท่ากันหมด แต่วาระของผู้บริหารสภาคณาจารย์และประธานฝ่ายต่าง ๆ ของสภาคณาจารย์บางแห่งกำหนดวาระเพียง 1 ปี แต่ก็อาจได้รับเลือกใหม่ก็ได้ อำนาจหน้าที่ของสภาคณาจารย์ ทั้งกฎหมายและข้อบังคับกำหนดไว้เหมือนกันว่า "เป็นองค์กรที่ปรึกษาและเสนอแนะแก่ผู้บริหาร (อธิการบดี) และสภาสถาบัน" แต่ก็พบว่าบางยุคบางสมัย บางสถาบัน สภาคณาจารย์มีบทบาทนอกอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ก็มี สำหรับจำนวนสมาชิกของสภาคณาจารย์นั้นจะมีอยู่ระหว่าง 15-60 คน แต่จำนวนที่เหมาะสมและสถาบันส่วนใหญ่นิยมคือ 30-40 คน

โครงสร้างการบริหารสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นโครงสร้างภายในนั้น ได้กล่าวมาครบทุกองค์การแล้ว คือ สภาสถาบัน ผู้บริหารสถาบัน คณะกรรมการบริหารสถาบันและสภาคณาจารย์ แต่สถาบันอุดมศึกษายังมีองค์การบริหารภายนอกอีกหลายองค์การที่เกี่ยวข้องอยู่ ซึ่งจะได้อธิบายถึงในบทที่ 8 ต่อไป.